

LITERATŪRA

- D i n i P. 1995: A propos du vieux sl. *sъborъ*. – *Analecta Indoeuropaea Cracoviensia Ioannis Safarewicz Memoriae Dicata*, ed. W. Smoczyński, Cracoviae: Universitas, 147–152.
- G a r d e P. 1968: *L'accent*, Paris: Presses Universitaires de France.
- G e n i u š i e n ė E. 1987: *The Typology of Reflexives*, Amsterdam: Mouton de Gruyter.
- I v a n o v Vjač. Vs. 1981: Иванов Вяч. Вс. *Славянский, балтийский и раннебалканский глагол. Индоевропейские истоки*, Москва: Наука.
- K a z l a u s k a s J. 1968: *Lietuvių kalbos istorinė gramatika (kirčiavimas, daiktavardis, veiksmažodis)*, Vilnius: Mintis.
- M a r t i n e t A. 1960: *Éléments de linguistique générale*, Paris: Armand Colin.
- P i s a n i V. 1958: L'indoeuropéen reconstruit. – *Lingua* 7.
- Т о п о р о в V. N. 1961: Топоров В. Н. К вопросу об эволюции славянского и балтийского глагола. – *Вопросы славянского языкознания* 5, 35–70.
- T r u b e t z k o y N. S. 1977: *Grundzüge der Phonologie*, Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.
- W a t k i n s C. 1969: *Indogermanische Grammatik 3: Formenlehre 1: Geschichte der indogermanischen Verbal flexion*, Heidelberg: Carl Winter.
- W a t k i n s C. 1970: Remarks on Baltic verb inflection. – *Baltic Linguistics*, ed. Magner T., Schmalstieg W. R., University Park and London: The Pennsylvania State University Press.

Vytautas Ambrazas

Kanceliarinės kalbos patarimai. Pataisytas ir papildytas leidimas / Lietuvių kalbos institutas; [parengė Pranas Kniūkšta], Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 1998, 339 p.

1993 m. išleistų „Kanceliarinės kalbos patarimų“ ir 1994 m. pasirodžiusio pakartotinio jų leidimo knygynuose seniai nebepavykdavo užtikti, o ne vienas šią įsigytą parankinę knygą buvo ir gerokai suskaitęs. Kadangi reikalų raštų tvarkytojams, gausiam tarnautojų būriui tokio tipo knyga aktuali ir reikalinga ir dėl to, kad per keletą pastarųjų metų nemažai kas pasikeitė, Lietuvių kalbos instituto Kalbos kultūros skyriuje parengti nauji – pataisyti ir papildyti „Kanceliarinės kalbos patarimai“.

Rengdami šią knygą, autoriai (pagrindinis rengėjas ir tvarkytojas Pranas Kniūkšta) turėjo peržiūrėti pačius kanceliarinės kalbos reiškinius ir faktus, juos atrinkti. Buvo atsisakyta pasenusių ir iš reikalų raštų dingusių dalykų. Į „Patarimus“ nebeįrašyti tokie nebent pačioje nevalyviausioje rašliavoje besipašitakantys žodžiai kaip *atsinešti* (požiūriui, elgsenai reikšti), *davinys* (faktams, duomenims nusakyti), *išnešti* (kai nėra nešimo, pvz., *išnešti sprendimą, pasiūlymą, papeikimą*) ir kt. Kaip antraštiniai įtraukti apie du šimtai per praėjusius metus reikalų raštuose atsiradusių ar pradėtų aktyviau vartoti teisės, administracinės

kalbos, raštvedybos sąvokų bei terminų (*akcija, apskritis, asociacija, auditas, aukcionas, bendrovė, biudžetas, čekis, departamentas, faksas, faksimilė, fondas, kreditas, laikmena, meras, muitas, panauda, programa, seniūnija, sertifikatas, telekomunikacija, vadyba* ir t. t.). Naujų pozicijų iš tiesų yra dar daugiau, nes atskiromis dalimis kaip paantraštės dažnai pateikiami su antraštiniu žodžiu sudarytų junginių vartojimo atvejai. Pavyzdžiui, prie *akcijos* aptariamos ir junginių *akcijų emisija, akcijų turėtojas, akcijų paketas* reikšmės bei vartoseną. O ir senieji straipsniai neretai išplėsti, pritaikyti prie dabarties realijų. Antai šalia *algos* atsirado ir iš norminių aktų atėjusios *minimali mėnesio alga, bazinė alga*. Patikslintas ir kai kurių reiškinių vertinimas bei vartojimo rekomendacijos.

Aptariamieji dalykai atrinkti kruopščiai ir yra aktualūs. Kas be ko, būtų buvę galima pageidauti „Patarimus“ dar daugiau išplėsti. Pavyzdžiui, nors knygoje yra nemažai gramatinės kategorijas reiškiančių ar kitokio pobūdžio apibendrinamųjų antraščių, liko neaptartas netikęs daugiskaitos vartojimas (*pirkimai, mokėjimai, pervežimai, apimtys* ir pan.).

Naujųjų „Patarimų“ medžiagos pateikimo principai ir sandara iš esmės liko tie patys. Straipsniai išdėstyti antraštinių žodžių abėcėlės tvarka, šie žodžiai aiškinami, jų vartoseną iliustruojama.

Iš pirmo žvilgsnio galėtų atrodyti, kad bendrašakniai žodžiai per dažnai aprašomi atskirais straipsniais (pvz.: *apmokamas, apmokestinti, apmokėti, įmoka, įmokėti, išmoka, mokestis, mokėti, užmokestis*), – norėtusi apie juos pasiskaityti vienoje vietoje. Iš dalies dėl tos priežasties esama ir pasikartojimų. Tačiau tai nėra knygos trūkumas – dažniausiai skaitytojas skaitys ne ištisai visą tekstą, o ieškos jam rūpimo kalbos fakto ir bus nuorodų pasiūstas iš vieno straipsnio į kitą.

„Patarimuose“ žodžių (sąvokų) aiškinimai (nors paprastai ir nėra labai išsamūs) pakankamai patikimi, rodantys, kad patarėjai yra ne tik kalbos mokovai, bet ir gerai išmano teisės dalykus, suvokia kanceliarijos subtilybes. Rūpimą žodį radusiam skaitytojui pirmiausia tiesioginiu (apibrėžimo) arba nusakomuoju būdu paaiškinama žodžio reikšmė, pasakoma, kas tinkama ir vartotina, atkreipiamas dėmesys į galimas klaidas, vienaip ar kitaip patariama. Matyti, kad rengiant knygą atidžiai stebėta kanceliarinės kalbos būklė ir, kiek įmanoma, stengiamasi užkirsti kelią kalbos negerovėms. Antai *nacionalinis* „Patarimuose“ pateikiamas kaip sparčiai plintantis, kur reikia ir kur nereikia vartojamas būdvardis. Pasakoma, kad jis įsigali bendriems visos valstybės ar valstybės masto dalykams nusakyti ir yra platesnės reikšmės negu *valstybinis* (pvz.: *nacionalinis biudžetas, nacionalinė premija, nacionalinė valiuta*), kartu paaiškinama, kad šis būdvardis netinka, kai kalbama apie tautą ir tautiškumą: ne *nacionalinė*, o *tautinė mokykla*, ne *nacionalinės*, o *tautinės mažumos*.

Didelė knygos vertybė ir daug praktinės naudos duoda esami iliustraciniai sakiniai ar kiti pavyzdžiai. Nors kalbos atžvilgiu tai nėra svarbu, gerai, kad „Patarimų“ rengėjai tuos pavyzdžius kiek atnaujino – vietoj nebesančių įrašė da-

bartinių organizacijų pavadinimus, pakeitė ar išbraukė senstelėjusias datas. Tokie iliustraciniai pavyzdžiai tapo psichologiškai įtaigesni.

Palyginti su ankstesniais „Kanceliarinės kalbos patarimais“, nauja ir tai, kad kartu su knyga parengtas ir kompiuterinis „Patarimų“ variantas. Šiais kompiuterizacijos laikais tai sudaro galimybę ir tiems, kurie atpratę nuo „literatūros“, pasitikrinti jiems įprastu būdu vieną ar kitą kalbos faktą.

Žinoma, sunku tikėtis, kad „Kanceliarinės kalbos patarimai“ gali išspręsti visas esamas reikalų raštų kalbos problemas. Kanceliarinė kalba – tik bendrinės kalbos atmaina, jai privalomi norminės kalbos reikalavimai, dėsniai ir taisyklės. Jeigu įstaigos žmogus nėra gerai išmokęs lietuvių kalbos, nejaučia jos sistemos, išmoktas vieno ar kito kanceliarizmo vartojimas padėties iš esmės nepagerins. Bet čia jau ne vien kalbos mokovų rūpestis. Kaip ir tai, kad, Lietuvai „harmonizuojantis“ su Europos Sąjunga, į kanceliarinę kalbą iš pažodiškai verčiamų konvencijų, sutarčių ir kitų dokumentų vėl neplūstelėtų primityvių svetimybų ir vertinių srautas. Tokios ligos simptomų, deja, jau yra.

Tai liudija aptartojo „Kanceliarinės kalbos patarimų“ leidinio prasmę ir rodo, kad pabaigos šiam darbui (kaip ir galimybei jį toliau tobulinti) nematyti.

Gediminas Samulionis

DIALEKTOLOGĖ IŠ PAŠAUKIMO

1999 m. rugsėjo 29 d. ilgai sirgusi mirė įžymi lietuvių kalbos tarmių tyrėja, humanitarinių mokslų daktarė Elena Grinaveckienė. Ji gimė 1928 m. birželio 10 d. Jurbarko, Šuopių šeimoje. Vaikystę praleido gražiam Imsrės slėnyje, kur tėvai turėjo nedidelį ūkėlį. 1947 m. baigusi Jurbarko gimnaziją įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakultetą, kuriame studijavo lietuvių kalbą. Čia ji susižavėjo dialektologija – ir jau visam gyvenimui. Pirmiausia ėmė tirti savo gimtinės tarmę. Jurbarkiškių tarmę aprašė ir savo diplominiame darbe.

1952 m. baigusi universitetą Elena Grinaveckienė labai trumpai dirbo žurnalistinį darbą. Jau tais pačiais metais įstojo į Lietuvių kalbos ir literatūros instituto aspirantūrą ir tuoj pat įsitraukė į tarmių studijas. Rinkdama medžiagą savo disertacijai „Mituvos upyno tarmė“, ji išvaikšiojo visą Jurbarko rajoną ir įgijo puikių tarmės faktų rinkimo įgūdžių. Didelio vakarų aukštaičių tarmės ploto išsamaus aprašo disertaciją apgynė 1958 m.

Baigusi aspirantūrą, Elena Grinaveckienė pradėjo dirbti Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriuje. Jau nuo 1950 m. buvo pradėtas sistemingas visų lietuvių kalbos tarmių tyrimas, rengiantis leisti „Lietuvių kalbos atlasą“. Grinaveckienė iš karto įsitraukė į šį darbą – dialektologija tapo jos pašaukimu. Pradėjusi dirbti jaunesniąja moksline bendradarbe,